

Τέχνη και ταλέντο: Από το χάρισμα στο ταλέντο

[Άρθρα](#) / [Πολιτισμός](#)

[Ηλίας Λιαμής](#), Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού

Το ταλέντο δεν αποτελεί πρωτογενές δημιούργημα της φύσεως. Χωρίς αμφιβολία όμως, ο βιολογικός παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο. Κατ' αρχάς, δεν μπορούμε να παρακάμψουμε το προφανές: Εκείνος για παράδειγμα που έχει αχρωματοψία δεν μπορεί να ασχοληθεί με την ζωγραφική και μία εκ φύσεως κινητική δυσλειτουργία δεν μπορεί παρά να εμποδίσει κάποιον να γίνει κορυφαίος χορευτής. Ακόμη και τότε όμως, οι καταστάσεις όμως αυτές πολύ απέχουν από το να θεωρηθούν μοιραίες. Πέραν του ότι σε πάμπολλους τομείς της ζωής αναδείχθηκαν άνθρωποι με εμφανέστατα μειονεκτήματα συγκριτικά με τους άλλους ανθρώπους, γίνεται σαφές πως η αντιμετώπιση αντικειμενικών δυσκολιών έχει να κάνει με την ματιά που θα υιοθετήσει ο άνθρωπος γι' αυτές. Με άλλα λόγια, μια συγκεκριμένη δυσλειτουργία και αναπηρία μπορεί από έναν παρατηρητή να θεωρηθεί εμπόδιο, καθ' ην στιγμήν, για κάποιον άλλον, μπορεί να θεωρηθεί υπόδειξη της ζωής για στροφή προς μίαν άλλη κατεύθυνση και για κάποιον άλλον αιτία πείσματος και αποφασιστικότητας να υπερβεί τις δυσκολίες και να επιτύχει. Παρόμοιές καταστάσεις συναντούμε και στην πνευματική ζωή άνω κάτω: Συγκίνηση μέχρι δακρύων φέρνει στον καθέναν από μας οι μαρτυρίες αδελφών μας,

που διαβεβαιώνουν πως μια ασθένεια ή μια αναπηρία αποκάλυψαν ενώπιον τους απίστευτες διαστάσεις της ζωής, που ούτε και να είναι υποψιαστεί ως υγιείς.

Υπάρχει όμως και κάτι ακόμη εξίσου προφανές: Προσφέροντας σε μικρά παιδιά μια γκάμα δραστηριοτήτων, κάποια θα ελκυστούν από κάτι το οποίο θα αφήσει παντελώς αδιάφορα κάποια άλλα. Δεν μπορεί λοιπόν κανείς να αμφισβητήσει αυτό που ονομάζουμε «κλίση» ή «έφεση». Δεν έχει όμως τίποτε να κάνει με αυτό που ονομάζουμε «ταλέντο», ως ιδιαίτερη ικανότητα. Η απόσταση από μια φυσική προτίμηση μέχρι την φανέρωση ιδιαίτερων ικανοτήτων περνάει μέσα από δαιδαλώδεις υπαρξιακούς, παιδαγωγικούς και κοινωνικούς διαδρόμους. Παράλληλα, οι ικανότητες αυτές προϋποθέτουν πάντα ολόκληρο πλέγμα φυσικών χαρακτηριστικών. Παραδείγματος χάριν, μια έμφυτη κλίση στη μουσική, για να ευδοκιμήσει, πρέπει να συνοδεύεται από την ικανότητα παρατηρήσεως ή την αίσθηση του ρυθμού, πολλές από τις οποίες επιδέχονται βελτίωση, όχι όμως πάντοτε. Παραδείγματος χάριν, η μεγάλη πλειοψηφία των καταξιωμένων σολίστ έχει ως κοινό χαρακτηριστικό την οπτική μνήμη.

Το βέβαιον είναι πως, πέρα από τη κλίση, πρέπει να υπάρξει και η έλξη. Όσο πιο πολύ ελκύεται ένα παιδί από μια καλλιτεχνική δραστηριότητα, τόσο αναπτύσσεται η ικανότητά του. Τι δημιουργεί όμως αυτή την έλξη; Είναι προφανές πως οι παιδικές παραστάσεις και τα ερεθίσματα παίζουν καθοριστικό ρόλο. Εάν, για παράδειγμα, η προδιάθεση ενός παιδιού για ρυθμική κίνηση συνδυαστεί με ένα περιβάλλον, όπου ο χορός κατέχει κεντρική θέση στη ζωή της οικογένειας, οι πιθανότητες δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου χορευτή είναι πολύ περισσότερες

από ότι σε ένα άλλο περιβάλλον, αδιάφορο και απαξιωτικό για τον χορό.

Πέραν του περιβάλλοντος, όλα δείχνουν πως καθοριστικότερο παράγοντα αποτελεί ο θαυμασμός προς ένα πρόσωπο, το οποίον έχει κερδίσει την εκτίμηση του παιδιού. Πρόκειται για τον ρόλο του μέντορα, ο οποίος, πέραν τη μετάδοσης απλών πληροφοριών ή της μηχανικής υπακοής σε υποδείξεις και εντολές, αποτελεί κίνητρο ενεργοποίησης κορυφαίων προϋποθέσεων μάθησης, όπως ο ζήλος, το φιλότιμο και η μίμηση.

Υπάρχει και κάτι τρίτο, το οποίον φαίνεται αόριστο, ασήμαντο και μη μετρήσιμο, αποδεικνύεται όμως καίριο και ρυθμιστικό μιας ισόβιας διαδρομής. Ο παράγων αυτός είναι οι περιστάσεις. Πρόκειται γι' αυτά τα ασήμαντα τυχαία γεγονότα, όπως μια συνάντηση, ένα τυχαίο ακρόαμα, μια επίσκεψη σε ένα μουσείο, ένα οικογενειακό γλέντι, ακόμη και η κατάλληλη ψυχική διάθεση που συνδυάζεται την συγκεκριμένη στιγμή με ένα ερέθισμα (το περίφημο timing). Όλα αυτά μπορούν να ενεργοποιήσουν κρύφιε κλίσεις, τις οποίες η απλή διαπαιδαγώγηση συχνά δεν είναι σε θέση να εντοπίσει. Το παρακάτω γεγονός μου το διηγήθηκε ο μακαριστός πλέον μαέστρος της Δημοτικής χορωδίας Αθηνών και της χορωδίας των Ορθοδόξων Χριστιανικών Ενώσεων, επιστήθιος φίλος του κατηχητή π. Αγγέλου Νησιώτη και φωτισμένος δάσκαλος μουσικής Βασίλειος Καρποδίνης: Στο σχολείο που εργαζόταν, προς το τέλος της καριέρας του, σε γιορτή αποφοίτων, τον πλησίασε ένας κύριος και του συστήθηκε ως μαέστρος της ορχήστρας της πόλεως τη Βιέννης. Ο δάσκαλος τον θυμήθηκε και εξέφρασε την απέραντη χαρά του γι' αυτή την εξέλιξη. Τότε ο μαθητής του εξομολογήθηκε πως μέχρι την Τετάρτη τότε Γυμνασίου δεν είχε κανένα απολύτως ενδιαφέρον για τη μουσική. Τη χρόνια εκείνη είχε καθηγητή τον δάσκαλο Καρποδίνη, ο οποίος, σε ένα από τα μαθήματα, έβαλε σε φορητό πικάπ της εποχής -εκείνα με το αποσπώμενο ηχείο- το Συμφωνικό Ποίημα «Μολδάβας» του συνθέτη Μπέντριχ Σμέτανα. Κατόπιν τους το ανέλυσε με τόσο συναρπαστικό τρόπο, ώστε, καθ' ομολογίαν του μαθητή, εκείνη την ώρα, τελευταία διδακτική ώρα μιας τυχαίας ημέρας, το συγκεκριμένο παιδί αποφάσισε να γίνει μουσικός. Η απόφαση αυτή ήρθε σε κάθετη σύγκρουση με τις προσδοκίες των γονιών του για εξέλιξη της εμπορικής επιχείρησης, η οποία κυριαρχούσε στον Αθηναϊκό εμπορικό κόσμο. η απόφαση όμως του παιδιού αυτού υπήρξε αμετάκλητη. Και ευτυχώς!

Μεγάλο ενδιαφέρον, πέραν των αναφορών αυτών, έχουν και οι μαρτυρίες κορυφαίων εκπροσώπων όλων των καλλιτεχνικών χώρων. Θα διαπιστώσει κανείς, πως, παρά την ποικιλία των διαδρομών τους, αλλά και των περιστάσεων, όλοι συμφωνούν σε μια τριάδα, χωρίς την οποία δεν υπάρχει περίπτωση να διαμορφωθεί ένας καταξιωμένος καλλιτέχνης: Και ποια είναι η τριάδα αυτή:

Κλίση-ευνοϊκό περιβάλλον-εργατικότητα.

Αν αφαιρέσουμε ένα από αυτά τρία, θα διαπιστώσουμε πως ο δρόμος δεν θα ολοκληρωθεί ποτέ. Δηλαδή:

Χωρίς την κλίση -επαναλαμβάνω, όχι το ταλέντο ως εξαιρετική ικανότητα-, η ενθάρρυνση, πολλές φορές και η αφόρητη πίεση του προβάλλοντος, έστω και σε συνδυασμό με την εργατικότητα, δεν θα οδηγήσουν, παρά σε κάποια αξιόλογα αποτελέσματα, χωρίς διάρκεια και χωρίς βάθος.

Το ίδιο θα συμβεί αν η έφεση και η εργατικότητα δεν βρουν το κατάλληλο περιβάλλον για να ανθίσουν και να δώσουν καρπό. Στην περίπτωση αυτή, η έφεση, ίσως ούτε καν αναδυθεί, ενώ η εργατικότητα, χωρίς ενθουσιασμό και ενθάρρυνση, σύντομα θα στραφεί προς άλλες κατευθύνσεις.

Τέλος, χωρίς την εργατικότητα, όλα είναι καταδικασμένα. Μεγάλος καλλιτέχνης του λυρικού τραγουδιού χαρακτήρισε την έφεση ως σπίθα, αλλά τον κόπο ως έναν τεράστιο θάμνο με ξερά φρύγανα. Και τα δύο είναι απαραίτητα για να ανάψουν την φωτιά της καλλιτεχνίας.

Αντίθετα με τη σπανιότητα του «ταλέντου», οι κλίσεις και οι εφέσεις δεν

αποτελούν καθόλου σπάνιο γεγονός, αλλά μάλλον πανανθρώπινο. Κατά μία μάλιστα ιδεαλιστική άποψη, ο κάθε άνθρωπος διαθέτει τουλάχιστον μία καλλιτεχνική κλίση. Αυτό που φαίνεται να είναι υπερβολικά σπάνιο είναι ο συνδυασμός όλων των ανωτέρω συνθηκών. Όταν όμως προκύπτει, η ιστορία κάνει λόγο για παιδιά -θαύματα. Τέτοιο παιδί-θαύμα ήταν και ο Μότσαρτ. Τα μουσικά του επιτεύγματα από την ηλικία των πέντε κιόλας ετών αποτελούν φαινόμενο μοναδικό στην ιστορία της Τέχνης. Ήταν μάλιστα τέτοια η μουσική του ωριμότητα, ήδη από την πρώτη παιδική ηλικία, ώστε όλοι να μιλούν για μια ξεκάθαρη εύνοια του Θεού, του κατ' εξοχήν Καλλιτέχνη, προς αυτόν. Λίγοι όμως γνωρίζουν, πως απ' το ξεκίνημα κιόλας της μουσικής του διαδρομής, ο Γιοχάννες Κρυσόστομος Βόλφγκανγκ Θεόφιλος (σε Λατινική μετάφραση Αμαντέους) Μότσαρτ βρισκόταν υπό τη διαρκή επιτήρηση, καθοδήγηση και έμπνευση του πατέρα του Λεοπόλδου Μότσαρτ, ο οποίος, πέρα από μουσικός, ήταν εξαιρετικός δάσκαλος μουσικής και ιδιαίτερα του βιολιού. Αυτός ήταν που διέκρινε, καλλιέργησε και ανέδειξε τις ιδιαίτερες κλίσεις του γιου του, ωθώντας τον διαρκώς στην συστηματική εργασία, παρ' όλη την ευκολία του γιου του να γράφει μουσική σε αφύσικα σύντομο διάστημα. Ακόμη όμως και μ' αυτό το δεδομένο, μένει κανείς έκπληκτος από τον όγκο του έργου του, κάτι που αποδεικνύει πως ο Μότσαρτ εργαζόταν ασταμάτητα.

Κατόπιν όλων αυτών, ίσως μπορούμε να καταλήξουμε πως ταλέντο είναι κατ' ουσίαν μια ακατέργαστη και ακαθόριστη έφεση, η οποία σε συνδυασμό με άλλες κλίσεις και φυσικές προϋποθέσεις, καλλιεργήθηκε μέσα σε ένα περιβάλλον

αποδοχής και ενθάρρυνσης, ποτίστηκε με έμπνευση από ένα πρότυπο-μέντορα, δουλεύτηκε με συστηματική παιδαγωγία, αναπτύχθηκε με εργατικότητα, καρτερία και προσήλωση σε έναν τελικό σκοπό και έφτασε σε συγκεκριμένα και μετρίσιμα αποτελέσματα, συγκρινόμενα με τα επιτεύγματα του συγκεκριμένου καλλιτεχνικού χώρου. Και βεβαίως, έχοντας συναντήσει ευνοϊκές συγκυρίες και διαρκείς ευκαιρίες, όχι μόνο στο ξεκίνημα, αλλά και σε βάθος χρόνου.

Με διευκρινισμένη κατά το δυνατόν την έννοια του ταλέντου, ίσως να μπορούμε πλέον να το εντάξουμε σε μια παγκοσμιοποιημένη πλέον αγορά Τέχνης και να προσδιορίσουμε τον ρόλο του. Γνωρίζουμε καλά πως η καλλιτεχνική δημιουργία δεν πηγάζει πλέον από ένα κοινωνικό σύνολο που επιδιώκει να εκφραστεί. Αλλά και οι επώνυμοι καλλιτέχνες δεν αποτελούν εκφραστές ενός κοινού συναισθήματος και μιας κοινής εμπειρίας, όπως οι ανώνυμοι δημιουργοί των παραδοσιακών μουσικών. Η αμφίδρομη σχέση κοινού-καλλιτέχνη άρχισε να διαρρηγνύεται στα τέλη της Κλασικής εποχής (αρχές 19ου αιώνα). Η διάσπαση αυτή κορυφώθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του Ρομαντισμού και παγιώθηκε από τις αρχές κιόλας του 20ου αιώνα. Η Τέχνη είναι πλέον προϊόν προς κατανάλωση και υπακούει τους νόμους της προσφοράς της ζήτησης. Το καλλιτεχνικό εμπορικό σύστημα στηρίζεται στην εμφάνιση των ξεχωριστών, των κορυφαίων, των ιδιόρρυθμων, των πρωταθλητών της δεξιοτεχνίας, των σταρ. Η ύπαρξή τους αποτελεί πηγή πλούτου για εταιρείες και σπόνσορες, ενώ οι ίδιοι απολαμβάνουν την χλιδή της διασημότητας και προσφέρουν υλικό για κοσμικά έντυπα και εκπομπές.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, πιο εσωτερικό και αόρατο, το ταλέντο συμπλέει με την ματαιοδοξία, την επιδίωξη της δημοσιότητας, την αγωνία της αφάνειας, τον στυγνό ανταγωνισμό, στο όνομα του οποίου καταργείται κάθε κώδικας, όχι μόνον ηθικής, αλλά και αισθητικής. Εκεί που ο καλλιτέχνης πήρε πολλές φορές τον ρόλο του ηγέτη, προκειμένου να οδηγήσει λαούς στην έξοδο από πνευματικά, ακόμη και πολιτικά σκότη, σήμερα προέχει η κολακεία του κοινού, προκειμένου να πουληθεί ευκολότερα το καλλιτεχνικό προϊόν, είτε ως καλλιτεχνικό δημιούργημα είτε ως προσωπικότητα.

Η νοοτροπία αυτή διαποτίζει από νωρίς τις νεανικές ψυχές. Τα παιδιά, από νωρίς, παρασυρμένα και από γονεϊκή ματαιοδοξία, ταυτίζουν την πρόοδο σε μια Τέχνη με την κοινωνική και οικονομική καταξίωση. Το περίφημο ταλέντο μεταβάλλεται έτσι σε τροφοδότη μιας απίστευτης εγωπάθειας, που γεννά καθημερινά δεξιοτέχνες - ναρκίσσοις. Δεν είναι καθόλου σπάνιο, νέοι άνθρωποι, με θαυμαστές καλλιτεχνικές επιδόσεις, να έχουν χάσει την ψυχική τους ισορροπία, την εσωτερική τους γαλήνη και κυρίως την ικανότητα να χαίρονται, βάζοντας διαρκώς όλο και δυσκολότερους στόχους.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

<http://bit.ly/2StJKlw>